

**Προς την ίαση:
Αντιμετωπίζοντας το Ολοκαύτωμα,
μέσα από το Ψυχόδραμα,
το Κοινωνιόδραμα και τις Τελετουργίες**

των Υααcov Naor και Hilde Goett

Προς την ίαση: Αντιμετωπίζοντας το Ολοκαύτωμα, μέσα από το Ψυχόδραμα, το Κοινωνιόδραμα και τις Τελετουργίες

των Yaacov Naor και Hilde Goett

Περίληψη

Στο «Αντιμετωπίζοντας το Ολοκαύτωμα, μέσα από το Ψυχόδραμα, το Κοινωνιόδραμα και τις Τελετουργίες», οι Yaacov Naor και Hilde Goett περιγράφουν την πορεία ενός βιωματικού εργαστηρίου, στο οποίο συμμετέχουν δεύτερης και τρίτης γενιά απόγονοι των επιζώντων και των αυτουργών του Ολοκαυτώματος. Συζητούν για τη διαγενεακή μετάδοση του τραύματος και εντοπίζουν τις ομοιότητες και τις διαφορές ανάμεσα στους απογόνους των θυτών και των θυμάτων, καθώς επίσης και ανάμεσα σε εκείνους που κατάγονται από μικτά περιβάλλοντα. Περιγράφουν ακόμα τον τρόπο, με τον οποίο χρησιμοποιούν το Ψυχόδραμα, το Κοινωνιόδραμα και τις Τελετουργίες, έτσι, ώστε να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις της συνάντησης, του διαλόγου και των απαρχών της ίασης.

Λέξεις-κλειδιά

διάλογος, συνάντηση, γενεαλογικός, ίαση, Ολοκαύτωμα, αυτουργός, ψυχόδραμα, συμφιλίωση, τελετουργία, κοινωνιόδραμα, επιζών, διαγενεακό τραύμα, θύμα, ζέσταμα, εργαστήριο.

Εισαγωγή

Από το 1995 οι συγγραφείς έχουν από κοινού αφιερωθεί στον συντονισμό ενός ιδιαίτερου ψυχοδραματικού εργαστηρίου, με τίτλο «Αντιμετωπίζοντας το Ολοκαύτωμα, μέσα από το Ψυχόδραμα, το Κοινωνιόδραμα και τις Τελετουργίες», που έχει σχεδιαστεί για τους δεύτερης και τρίτης γενιάς απογόνους των θυμάτων και των θυτών του Ολοκαυτώματος. Μέσα από αυτό, στοχεύουν στο να βοηθήσουν τους συμμετέχοντες, να αναγνωρίσουν και να κατανοήσουν τις ηθικές, κοινωνικές και προσωπικές συνέπειες του Ολοκαυτώματος.

Το γεγονός ότι οι ψυχοδραματιστές προέρχονται από τις αντίθετες πλευρές του Ολοκαυτώματος, είναι μοναδικό και ιδιαίτερο. Κουβαλούν μέσα τους την ιστορία και την κληρονομιά των οικογενειών τους. Ο Yaacov Naor είναι ο γιος δύο επιζώντων. Γεννήθηκε το 1948, σε έναν καταυλισμό εξόριστων, στη Νότια Γερμανία και, όταν ήταν ενός έτους, μετακόμισε με τους γονείς του στο Ισραήλ. Η Hilde Goett γεννήθηκε στη Ρουμανία το 1953 και η οικογένειά της αποτελούσε μέρος της γερμανικής μειονότητας στη χώρα. Μεγάλωσε μέσα στον μεταπολεμικό αναβρασμό. Αφενός, και οι δύο παππούδες της υπηρέτησαν στον ναζιστικό στρατό, κάτι που την έκανε να υποστεί διακρίσεις, ως παιδί φασιστών, αφετέρου, η γιαγιά της εξορίστηκε στη Σιβηρία από το κομμουνιστικό καθεστώς. Στα είκοσι, περίπου, χρόνια της, μετοίκησε με τους γονείς της στην Γερμανία.

Ξεκινήσαμε να συντονίζουμε μαζί ομάδες ψυχοδράματος και συνειδητοποιήσαμε ότι μοιραζόμαστε κοινούς στόχους και κοινή πορεία. Και οι δύο θέλαμε να κάνουμε τους ανθρώπους να ακούσουν την ιστορία του Ολοκαυτώματος και να δημιουργήσουμε έναν χώρο για τη διαφορετικότητα και τον αλληλοσεβασμό. Καθώς δουλεύαμε, πλησιάσαμε ο ένας τον άλλον. Οι οικογένειές μας γνωρίστηκαν και, με τον καιρό, γίναμε καλοί φίλοι. Αυτό κατέστη δυνατό, αφού συμφωνήσαμε ότι στόχος μας δεν ήταν να φτάσουμε στη συμφιλίωση, αλλά μάλλον να μεταδώσουμε γνώση στους Γερμανούς, στους Εβραίους και σε όσους άλλους παρακολουθούσαν τα εργαστήριά μας, να αναδείξουμε τη μοναδική, προσωπική τους έκφραση και να προκαλέσουμε τον μεταξύ τους διάλογο.

Η διαγενεακή μετάδοση του τραύματος

Το επαγγελματικό ενδιαφέρον για την έννοια του διαγενεακού τραύματος και την μετάδοση των τραυματικών συνεπειών του από γενιά σε γενιά, έχει αυξηθεί τα τελευταία 20 χρόνια και έχει πλέον καθιερωθεί. Αυτό συμβαίνει, διότι μελέτες περιπτώσεων, θεραπευτικές αναφορές αλλά και έρευνες, έχουν καταδείξει ότι η δεύτερη γενιά των επιζώντων του Ολοκαυτώματος παρουσιάζει τις ίδιες συναισθηματικές δυσκολίες και τον ίδιο βαθύ πόνο, όπως και οι ίδιοι οι επιζώντες του. Ήδη από το 1994, ο Jürgen Müller-Hohagen, που έχει εκπονήσει μακρόχρονο ψυχοθεραπευτικό έργο, δημοσίευσε τα συμπεράσματά του για τον τρόπο μετάδοσης του τραύματος. Κάποιος που ενδεχομένως δεν έχει κανένα προσωπικό βίωμα από πόλεμο, πληροί συχνά τα κριτήρια για την διάγνωση της Διαταραχής Μετα-Τραυματικού Στρες. Ωστόσο, τα μύχια συναισθήματα ντροπής και ενοχής των θυτών του Ολοκαυτώματος, δυσχεραίνουν τη διεξαγωγή ενός εποικοδομητικού διαλόγου, επάνω στη διαγενεακή μετάδοση του τραύματος. Η ταύτιση με την εξουσία και το σκοταδισμό, αλλά και ο επαναπροσδιορισμός των θυτών –τελικά– ως θυμάτων, είναι κάποια από τα χαρακτηριστικά που μετακυλώνται στις οικογένειές τους. Απ' όσο ξέρουμε, δεν υπήρξε ποτέ ανάλογη έρευνα στην Γερμανία. Εάν θέλουμε να σταματήσουμε την διαγενεακή κληρονομιά του τραύματος, πρέπει να βρούμε έναν σωστό και εφαρμόσιμο τρόπο προσέγγισης και επεξεργασίας του τραύματος του Ολοκαυτώματος.

Η Gabriele Rosenthal (1998) ερεύνησε τη διαγενεακή μετάδοση του τραύματος, αμφότερων των επιζώντων και των αυτουργών της ναζιστικής περιόδου. Τα ευρήματά της είχαν ισχυρή απήχηση στο έργο μας. Η Rosenthal αναρωτιέται για το πώς δομείται ο διάλογος ανάμεσα στις οικογένειες και των δύο πλευρών, αλλά και για το πώς επιδρά το παρελθόν στο παρόν. Παρουσιάζει τον τρόπο, με τον οποίο η ζωή, η καθημερινότητα και οι προσδοκίες μιας οικογένειας, καθώς και το αίσθημα της ασφάλειας, της αποδοχής και του ανήκειν των μελών της, πηγάζουν από τις εμπειρίες της οικογένειας αυτής από το Ολοκαύτωμα. Συγκρίνει τα προβλήματα των απογόνων των θυτών και των θυμάτων και εντοπίζει ομοιότητες και διαφορές.

Μια βασική ομοιότητα και των δύο πλευρών είναι η σιωπή –που, ωστόσο, εκκινεί από διαφορετικές αφετηρίες για την κάθε πλευρά. Στις οικογένειες των θυτών, προκύπτει από τον φόβο της εκδίωξης, της καταδίκης, του διωγμού και του διασυρμού. Στις οικογένειες των θυμάτων, από την θλίψη για τους δολοφονηθέντες, τη ντροπή για τον ανείπωτο εξευτελισμό και την επιθυμία προστασίας των απογόνων, από την σκιά αυτών των φρικαλέων γεγονότων. Ένα άλλο κοινό σημείο των δύο πλευρών, είναι τα τραγικά αποτελέσματα των οικογενειακών μυστικών, που στα καθιερωμένα οικογενειακά συστήματα, υποσκάπτουν τη θεματική θεώρηση του παρελθόντος. Αυτό καθρεφτίζεται και στις φαντασιώσεις των απογόνων, οι οποίοι προβαίνουν σε διάφορων ειδών εκδραματίσεις. Οι απόγονοι των θυμάτων θέτουν ερωτήματα που αφορούν άμεσα στην

ενοχή, όπως «τί έκαναν οι επιζώντες, για να επιζήσουν;». Από την άλλη, οι απόγονοι των θυτών θέτουν ερωτήματα που υπαινίσσονται την ενοχή, όπως «τί θα έκανα εγώ, αν ήμουν σ' αυτήν την θέση;».

Οι τρόποι διεξαγωγής του εργαστηρίου

Το εργαστήριο «Αντιμετωπίζοντας το Ολοκαύτωμα, μέσα από το Ψυχόδραμα, το Κοινωνιόδραμα και τις Τελετουργίες», προσφέρεται σε δύο διαφορετικές μορφές, στη μία εκ των οποίων περιλαμβάνεται και ένας κύκλος σεμιναρίων δύο - τριών ετών, που γίνονται τα Σαββατοκύριακα. Και στις δύο μορφές, το εργαστήριο περιλαμβάνει επισκέψεις στα μνημεία του Auschwitz και του Birkenau, καθώς και ψυχόδραμα στο Συνεδριακό - Εκπαιδευτικό Κέντρο του Oswiecim. Στο Birkenau λαμβάνουν χώρα τελετουργικές διαδικασίες, εμπνευσμένες από τους συμμετέχοντες. Δίνεται χώρος και χρόνος για συζήτηση και ανάλυση και είναι κατάλληλο για ομάδες των 15-25 ατόμων. Παρέχονται επίσης, ως δείγμα της δουλειάς μας, τρίωρα βιωματικά εργαστήρια σε συνέδρια και ημερίδες, όπου δίνεται η δυνατότητα σε 30 ως 80 συμμετέχοντες, να έρθουν αντιμέτωποι με τις συνέπειες του Ολοκαυτώματος και να τις συζητήσουν στο εδώ και τώρα. Στα εργαστήρια αυτά, συνήθως δουλεύουμε με ψυχοδραματιστές και επαγγελματίες, εξοικειωμένους με τη θεωρία των ρόλων και των ψυχοδραματικών τεχνικών. Η ηλικία των μελών κυμαίνεται από τα 22 ως τα 78 χρόνια.

Οι Συμμετέχοντες: επιζώντες και αυτουργοί

Τα εβραϊκής καταγωγής μέλη των εργαστηρίων μας, είτε ξέρουν καλά τί συνέβη κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και έχουν μια ιδέα για το τί απέγιναν οι συγγενείς τους, είτε διατηρούν μια αποσπασματική εικόνα που τους δημιουργεί σύγχυση. Πενθούν για τα δολοφονημένα μέλη τους και την απώλεια ενός ολόκληρου οικογενειακού και κοινωνικού δικτύου, κι αισθάνονται οργή για τους δήμιους τους, που τους καταδίκασαν στην αιώνια θλίψη. Θέλουν να καταλάβουν αυτήν την θλίψη, την απόγνωση και το πένθος, που φαίνονται να μην έχουν τελειωμό. Τα μέλη, από την πλευρά των αυτουργών, έχουν διαφορετικά συναισθήματα. Συνήθως θέλουν να αρνηθούν την οικογενειακή τους ιστορία, να καταστείλουν τα αισθήματα ντροπής και δυσκολεύονται να διαχωρίσουν την δική τους, προσωπική ενοχή, από την συλλογική ενοχή. Προσπαθούν να καταλάβουν καλύτερα τους εαυτούς τους και τις οικογένειές τους, ενώ θέλουν και να απαλλαγούν από την ταμπέλα του δήμιου. Πολλοί μεγάλωσαν σε καθεστώς συνεχούς φόβου για τα αντίποινα και αυτό ακριβώς είναι που θέλουν να εκφράσουν. Αναζητούν επίσης βοήθεια, ώστε να αποδεχτούν ότι μέσα τους συνυπάρχουν και αισθήματα αγάπης για τον πατέρα ή τη μητέρα -αυτουργό. Κάποιοι ελπίζουν ακόμα στη λύτρωση και στη συγγνώμη. Οι συμμετέχοντες που προέρχονται από μικτά περιβάλλοντα μοιράζονται τις εμπειρίες, τόσο των θυμάτων, όσο και των θυτών. Τέτοιοι είναι όσοι π.χ. προέρχονται από μία μερικώς εβραϊκή οικογένεια και έχουν βαπτιστεί Χριστιανοί, ή όσοι έχουν υποστεί διωγμούς, λόγω του πολιτικού, θρησκευτικού ή σεξουαλικού τους προσανατολισμού. Οι συμμετέχοντες αυτοί, συνήθως βασανίζονται, σχετικά με την ταυτότητα και την υπαγωγή τους.

Παράλληλα με τις διαφορές, τα μέλη των εργαστηρίων μας μοιράζονται ένα κοινό υπόβαθρο και οι ομοιότητές τους, διερευνώνται στα σεμινάρια, χωρίς να γενικεύονται ως ανάλογες ή ταυτόσημες εμπειρίες. Είναι βαριά η σιωπή του Ολοκαυτώματος και όλοι νιώθουν την ανάγκη να την αποκωδικοποιήσουν, όλοι νιώθουν την βαθιά εμπλοκή τους ως άτομα και ως μέλη των οικογενειών τους, σεβόμενοι και την άλλη πλευρά.

Επίσης, όλοι αντιμετωπίζονται από τις οικογένειές τους ως προδότες, επειδή σπάνε το ταμπού της σιωπής και επιδιώκουν την ανοιχτή συζήτηση και την ανάλυση. Έρχονται ενώπιος –ενωπίω με το προβληματικό παρελθόν των οικογενειών τους, γι' αυτό, γίνονται αντιληπτοί από αυτές ως επικίνδυνοι. Γίνονται οι αποδιοπομπαίοι τράγοι και θεωρούνται υπεύθυνοι για τις ατυχίες και τα δεινά των συγγενών τους. Η Dina Wardi (1992), ψυχαναλύτρια από την Ιερουσαλήμ, περιγράφει τους αποδιοπομπαίους τράγους των εβραϊκών οικογενειών, ως «τα κεριά της μνήμης», που δημιουργούν έναν υποκειμενισμό για το Ολοκαύτωμα και συντηρούν το πένθος για όσους χάθηκαν. Στις οικογένειες των αυτουργών και τις μικτές οικογένειες, αυτοί που έρχονται αντιμέτωποι με το ναζιστικό τους παρελθόν, επίσης τιμωρούνται και εξοστρακίζονται, επειδή έσπασαν τον κώδικα της σιωπής. Φέρουν τον φόβο, την ντροπή, την ενοχή και την ευθύνη για τις αμαρτίες της οικογένειας, της κοινότητας και όλης της οικουμένης. Οι ομάδες μας αποτελούνται από αποδιοπομπαίους τράγους όλων των πλευρών: θυμάτων, θυτών και μικτών οικογενειών.

Η διαδικασία: Από τη συνάντηση, στο διάλογο και την ίαση

Η διαδικασία βασίζεται στη Μορениκή έννοια της [αυθόρμητης] συνάντησης που οδηγεί στο διάλογο. Οι δραστηριότητες περιλαμβάνουν το ψυχόδραμα, το κοινωνιόδραμα, τις τελετουργίες, τη δημιουργία μέσω τέχνης και ένα σύνολο πρακτικών που εγκαθιστούν την εμπιστοσύνη, την ευαισθητοποίηση, την ενσυναίσθηση και την αποδοχή. Στόχος μας είναι να φέρουμε βαθύτατα ουσιώδη προσωπικά ζητήματα στην ψυχοδραματική σκηνή και να βρούμε γι' αυτά μια κοινή γλώσσα, έχοντας επίγνωση των διαφορετικών εκδοχών της αλήθειας, προκειμένου να ξεπεραστεί το συλλογικό τραύμα της ναζιστικής περιόδου. Ξεκινάμε με την παραδοχή ότι οι εμπειρίες του πειθαναγκασμού και της βίας είναι επίκτητες και ότι το τραύμα εδράζεται βαθιά μέσα στο κορμί και γίνεται σωματικό βίωμα. Ως ψυχοδραματιστές και υπέρμαχοι μιας μεθόδου προσανατολισμένης στη δράση, ξέρουμε ότι, όταν η ενεργός συζήτηση γίνεται έντονο αίσθημα και διαπερνά τη λογική διεργασία, προκύπτει ένα μόνιμο αποτέλεσμα που χαράσσει νέους ορίζοντες και ρίχνει φως στα προβλήματα. Αυτό σημαίνει ότι, κατά τη διαδικασία, πρέπει να υπάρχει η προσηλωμένη και συγκεντρωμένη στον εαυτό, συμμετοχή του σώματος.

Το ζέσταμα

Οι σωματικές ασκήσεις και οι ασκήσεις γνωριμίας που αποτελούν μέρος του ζεστάματος, κάνουν κάτι τέτοιο εφικτό, ενώ εξασφαλίζουν και την ουσιαστική επαφή μεταξύ των μελών της ομάδας. Χρησιμοποιούμε ένα ευρύ φάσμα σύντομων σωματικών ασκήσεων, με ή χωρίς μουσική, εστιασμένων στο κορμί και στις αισθήσεις. Κάποιες από αυτές είναι έτσι σχεδιασμένες, ώστε τα μέλη να διασκεδάσουν, να καθρεφτιστούν μεταξύ τους και να εγκαταστήσουν ένα κλίμα αλληλεγγύης, ενώ άλλες χρησιμοποιούν έναν συνδυασμό δυνάμεων, προκειμένου να αποκλείσουν άλλες και να σπάσουν τις υπο-ομάδες. Μέσα από αυτήν την διαδικασία, ενεργοποιούνται τα συναισθήματα και οι έμφυτες ορμές της πραγματικής ζωής των μελών κι έτσι, άνθρωποι που προέρχονται από τις οικογένειες των θυμάτων, των θυτών ή και των δύο, μπορούν να συναντηθούν και να νιώσουν ο ένας τον άλλον. Αυτό συμβάλλει στη δημιουργία ενός κλίματος συγκέντρωσης και δεκτικότητας, ώστε να αντιμετωπιστεί στη συνέχεια, το φλέγον ζήτημα.

Το ψυχόδραμα και το κοινωνιόδραμα

Κατά κανόνα, το τραύμα της ναζιστικής περιόδου δεν έχει βιωθεί προσωπικά ή άμεσα, από τους συμμετέχοντες των εργαστηρίων μας. Δεν είναι οι ίδιοι επιζήσαντες της Shoah ή του Ολοκαυτώματος, ούτε είναι οι ίδιοι Ναζί. Είναι όμως παιδιά, εγγόνια ή μέλη των οικογενειών θυμάτων ή θυτών της περιόδου εκείνης. Δουλεύουμε με το τραύμα που περνάει μέσα από τις γενιές κι αφήνουμε να εκτυλιχθεί στην ψυχοδραματική σκηνή, η αναπαράσταση της υποκειμενικής αλήθειας όλων των πλευρών, με όλη τη θλίψη, το πένθος, την ντροπή, την απελπισία, τη φρίκη, την οργή και την ενοχή που αυτή συνεπάγεται. Έτσι, χτίζεται μια γέφυρα που συνδέει τους συμμετέχοντες με τις οικογενειακές ιστορίες της άλλης πλευράς.

Μέσω του Κοινωνιοδράματος, εξετάζουμε την ιστορία του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, διερευνώντας τους παράγοντες που προκάλεσαν τόσο τρομακτική βία, θλίψη και καταστροφή στην Ευρώπη, οδηγώντας σε παγκόσμιες ριζικές αλλαγές. Υπολογίζουμε ότι οι επιπτώσεις για διαφορετικούς μεταξύ τους πληθυσμούς, που συνεργάστηκαν κατά τον πόλεμο, μπορεί να είναι επίσης διαφορετικές. Με τον τρόπο αυτό, διευκολύνουμε τη συνάντηση μεταξύ των απογόνων των θυτών και των θυμάτων και, συνακόλουθα, τη δημιουργία ενός διαλόγου, για την αντιμετώπιση του τραυματικού φορτίου, που απορρέει από τις προηγούμενες γενιές.

Οι τελετουργίες

Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος είναι μια ιστορία αγριότητας, πόνου και δυστυχίας, που άφησε τα σημάδια του, τόσο στα θύματα, όσο και στους θύτες. Τα ίχνη του μας ακολουθούν ως το παρόν, μέσα από μια διαρκή ζύμωση. Ανεξάρτητα από το πόσο παραγωγικά αποδεικνύονται τα εργαστήρια, για τη δημιουργία της σύγκλισης, του διαλόγου και της ίασης, ξέρουμε ότι οι λέξεις δεν μπορούν να αποτυπώσουν πλήρως και ακριβώς, τον τρόπο που βιώνουν οι άνθρωποι το Ολοκαύτωμα. Χρειάζονται επί πλέον, η φαινομενολογική εμπειρία και η έκφραση. Γι' αυτό, ενώ στο Auschwitz δουλεύουμε ψυχοδραματικά επάνω στη σκηνή, στο στρατόπεδο εξόντωσης του Birkenau περιλαμβάνουμε και μια διαδικασία ατομικής τελετουργικής έκφρασης.

Ένα από τα πιο δύσκολα αποδεκτά δεδομένα για τους επιζώντες του Ολοκαυτώματος και τους απογόνους τους, είναι η απουσία ενός αληθινού, χειροπιαστού τάφου, για να θρηνηθούν τους νεκρούς τους. Οι τελετουργίες, αποτελώντας αναπόσπαστο μέρος της ψυχοδραματικής και κοινωνιοδραματικής τεχνικής, προσφέρουν συμβολικές πραγματώσεις, δίνοντας τη δυνατότητα «ταφής» των νεκρών. Νοηματοδοτούν και, με έναν τρόπο, κλείνουν τους λογαριασμούς του παρελθόντος. Οι τελετουργίες αυτές, μπορεί να πάρουν τη μορφή θρησκευτικής τελετής, επιμνημόσυνης δέησης, ταφής, επικηδείου απαγγελίας ή τραγουδιού, δίπλα σε έναν φανταστικό τάφο. Ορισμένες γίνονται δρώμενα, με κίνηση και μελωδία. Σε κάθε περίπτωση, υποστηρίζονται από όλη την ομάδα, που είναι το αναγκαίο σύνολο για το κράτημα και την περίεξη τέτοιων στιγμών.

Η τελετουργία, υπό την έννοια του ψυχοδραματικού και κοινωνιοδραματικού μοιράσματος, είναι θεραπευτική πράξη. Επιτρέπει στους συμμετέχοντες να διαχειριστούν το Ολοκαύτωμα με τον δικό τους, μοναδικό τρόπο, χωρίς να κρίνονται ή να επικρίνονται. Χρειάζεται τη συμβολή της φαντασίας και της δημιουργικότητας και δίνει μια φωνή, μια σκηνή και ένα σχήμα σε συναισθήματα που δεν είχαν, ποτέ στο παρελθόν, εκφραστεί με σαφήνεια. Δημιουργεί μια προοπτική, ένα φωτεινό μονοπάτι, μια πλεονάζουσα πραγματικότητα, που λειτουργεί παράλληλα στο παρελθόν και στο

παρόν, γεφυρώνοντας το χάσμα ανάμεσα στον εσωτερικό και τον εξωτερικό κόσμο του ατόμου. Οδηγεί στην κάθαρση, στην αλλαγή και στην αίσθηση της ολοκλήρωσης. Κάποιες τελετουργίες έχουν γίνει, για τους δημιουργούς τους, ο καλύτερος και ο πιο ουσιαστικός τρόπος αντιμετώπισης του Ολοκαυτώματος. Περπατούν, για παράδειγμα, ξυπόλητοι στις ράγες του τρένου που καταλήγουν στο κρεματόριο, ρίχνουν κλαίγοντας και ουρλιάζοντας, γυάλινα μπουκάλια στον τοίχο του γυναικείου στρατώνα, ακούν την ιδιαίτερη μουσική της φουσαρμόνικας μέσα σε έναν από τους στρατώνες, διαβάζοντας το ποίημα του Paul Celan, «Η φύγκα του θανάτου», κάθονται κυκλικά και μοιράζονται ξεροκόμματα, μασώντας τα πολύ αργά, ή συμμετέχουν σε μια φανταστική τελετή ταφής νεαρών κοριτσιών.

Οι τελετουργίες αυτές επιτρέπουν το προσωπικό, παράλληλα με το διαπροσωπικό μοίρασμα, γι' αυτό είναι θεραπευτικές για όλη την ομάδα. Επικεντρώνονται στην έκφραση έντονων συναισθημάτων, όπως είναι ο θυμός, η οργή, η ενοχή, ο φόβος, η αγωνία, η ντροπή, το αίσθημα του αβοήθητου, η απελπισία και η ταπείνωση, κι αποτελούν έναν τρόπο κατανόησης του πόνου της άλλης πλευράς. Ως εκ τούτου, διαμορφώνεται μια ισορροπία ανάμεσα στο μέλος και την ομάδα, σαν ένα είδος ψυχοκοινωνικής συμφιλίωσης, ενώ οι δεσμοί ανάμεσα στα άτομα, το σύνολο και την κοινωνία ενδυναμώνονται.

Προς την ίαση και τη συμφιλίωση

Στα εργαστήρια αυτά, οι συμμετέχοντες διερευνούν τους διαφορετικούς τρόπους, με τους οποίους οι ρόλοι του θύτη και του θύματος εσωτερικεύονται στα άτομα και στην κοινωνία. Ανακαλύπτουν αυθόρμητους, εκφραστικούς και δημιουργικούς τρόπους διαχείρισης της σχέσης του θύματος με τον επιτιθέμενο και παίρνουν το θάρρος να συναντήσουν την «άλλη πλευρά». Η σωματική δραστηριότητα επιτρέπει το άμεσο και ασφαλές άνοιγμα στον κόσμο των βαθύτερων συναισθημάτων και την ανεύρεση της αλήθειας που φωλιάζει μέσα τους. Τα μέλη μοιράζονται τις αναμνήσεις, τα βιώματα, τις φαντασιώσεις και τα συναισθήματά τους, και δίνουν φωνή στον πόνο τους. Σπάζοντας το οικογενειακό και κοινωνικό ταμπού της σιωπής, έχουν την ευκαιρία να νικήσουν στον αγώνα κατά της ανωνυμίας. Οι συμμετέχοντες μιλούν και παίζουν τις ιστορίες τους, μαθαίνοντας να διαχειρίζονται την δική τους, προσωπική ιστορία του Ολοκαυτώματος, μέσα από έναν αυθεντικό τρόπο.

Το ψυχοδραματικό, κοινωνιοδραματικό και τελετουργικό έργο συνδράμει τα μέλη να μετακινηθούν από τις προβολές, τις γενικεύσεις, τις προκαταλήψεις, τις προκαθορισμένες αντιλήψεις και τις αυταπάτες, και να κατευθυνθούν προς την συνειδητοποίηση. Μαθαίνουν να επικεντρώνονται, να αναλαμβάνουν την ευθύνη και να κοιτούν κατάματα τη γνώση, την ενσυναίσθηση, τον σεβασμό και την αποδοχή. Οι συναντήσεις ανάμεσα στους δεύτερης και τρίτης γενιάς απογόνους των επιζώντων και των αυτουργών του Ολοκαυτώματος είναι, ορισμένες φορές συγκινητικές, πολύ συχνά οδυνηρές και άλλοτε ανέφικτες. Αυτοί οι θαρραλέοι άνθρωποι αναλαμβάνουν το ρίσκο να συναντηθούν και να αντιμετωπίσουν την άλλη πλευρά, μέσα σε ένα ασφαλές περιβάλλον, δουλεύοντας εις βάθος το θέμα, ενώπιον των υπόλοιπων μελών της ομάδας. Επειδή η διαδικασία ευνοεί την ανάδειξη έντονων εμπειριών, έχουμε επίγνωση του κινδύνου δημιουργίας μιας ψευδούς εγγύτητας, που μπορεί να οδηγήσει σε πρόωρη συγγνώμη. Σκοπός μας δεν είναι η συμφιλίωση, αλλά κατά καιρούς προκύπτει, αυθόρμητα και φυσικά, σε μια σταδιακή και μακρά πορεία. Μέσω της πορείας αυτή και μέσω των τελετουργιών, οι συμμετέχοντες πλησιάζουν ο ένας τον άλλον και

συνδέονται. Βιώνουν την ελπίδα, την αίσθηση του ανήκειν και την ανακούφιση από τη μοναξιά, την ανωνυμία και τη συντριβή, από το πελώριο μέγεθος του Ολοκαυτώματος.

Σκέψεις

Παρότι οι απόγονοι και των θυμάτων και των θυτών του Ολοκαυτώματος έχουν εξίσου το δικαίωμα να αναπαραστήσουν τα πάθη τους στην ψυχοδραματική σκηνή και να σκεφτούν πάνω σε αυτά, μέσα στο πλαίσιο της πραγματικής ιστορίας, αυτό δεν σημαίνει ότι τα δεινά των δύο πλευρών εξετάζονται αναλογικά. Για μας, είναι πολύ πιο σημαντικό, να βρούμε μια κοινή γλώσσα έκφρασης, που να λειτουργεί διαμετρικά αντίθετα από τις παραδοσιακές αλήθειες εκείνης της εποχής.

Ως ψυχοδραματιστές, προερχόμενοι από τις αντίθετες πλευρές του Ολοκαυτώματος, ανατρέξαμε στην ιστορία μας και κατορθώσαμε να δημιουργήσουμε έναν τόπο ασφαλή για την έκφραση της οδύνης, το χτίσιμο της εμπιστοσύνης και την ανάπτυξη του αισθήματος του ανήκειν. Θέλουμε οι συμμετέχοντες να δεχτούν τα μέλη της άλλης πλευράς, να ανταλλάξουν τους φόβους, τα μίσση και τις προκαταλήψεις τους, για να επιτευχθεί μια αληθινή συνάντηση κι ένας γνήσιος διάλογος, όπου οι πληγές θα βιωθούν, θα θρηνηθούν και, τότε, θα επουλωθούν. Για μας, η καταστροφή της Ναζιστικής επιβολής εκτείνεται στην πληρότητά της και η απώλεια του εβραϊκού λαού και του πολιτισμού του, έχει γίνει πια αντιληπτή. Μέσα σε ένα διάστημα 15 ετών, συνεργαστήκαμε και δομήσαμε μια μέθοδο συνάντησης και διαλόγου, που διέπεται εξ ολοκλήρου από αμοιβαία αποδοχή, σεβασμό, αναγνώριση και αγάπη. Τα καλοκαίρι του 2008 και του 2010, πραγματοποιήσαμε ένα εβδομαδιαίο Διεθνές Σεμινάριο Ψυχοδράματος, στην Κρακοβία και το Auschwitz, απευθυνόμενο σε άτομα από διάφορες χώρες, με τίτλο «Σημάδια του Ολοκαυτώματος στο σήμερα». Λόγω της επιτυχίας και της μεγάλης σημασίας αυτής της εμπειρίας, σκοπεύουμε να το επαναλάβουμε και στο μέλλον.

Το «Αντιμετωπίζοντας το Ολοκαύτωμα, μέσα από το Ψυχόδραμα, το Κοινωνιόδραμα και τις Τελετουργίες», είναι μια οδυνηρή, αλλά και λυτρωτική εμπειρία για τους συμμετέχοντες, που συχνά τους οδηγεί στην απόφαση να ζήσουν ένα έντιμο και αξιοπρεπές μέλλον. Είμαστε όλοι πλέον υπεύθυνοι, να διασφαλίσουμε ότι η ιστορία δεν θα επαναληφθεί. Κατανοώντας πώς ο πόνος γίνεται ουσιαστικό κομμάτι της ζωής ενός ανθρώπου, μπορούμε πια ξεκάθαρα να αποφασίσουμε, να μην ξαναπληγωθούμε με αυτόν τον τρόπο και να δημιουργήσουμε σχέσεις σεβασμού και θέρμης με τους συνανθρώπους μας.

Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το έργο και τα εργαστήρια που συζητήθηκαν σε αυτό το άρθρο μπορείτε να ανατρέξετε στην ιστοσελίδα του Ευρωπαϊκού Ψυχοδραματικού Ινστιτούτου (PIfE), <http://www.pife-europe.eu>

Βιβλιογραφία

- Bar-On, D. (1989). *Legacy of Silence: Encounters with Children of the Third Reich*. Harvard University Press, Cambridge, MA.
- Bar-On, D (1995). *Fear and Hope: Three Generations of the Holocaust*. Harvard University Press, Cambridge, MA.
- Bergmann, M.S. and Jacovy, M.E. (eds.) (1990). *Generations of the Holocaust*. Columbia University Press, New York.
- Celan, P. (1995). Death Fugue. In Hilda, S. (ed.) *Holocaust Poetry*, (p.39). St.Martins Griffin, New York.
- Kellermann, P.F. (2007). *Sociodrama and Collective Trauma*. Jessica Kingsley, London.
- Kellermann, P.F. (2009). *Holocaust Trauma: Psychological Effects and Treatment*. iUniverse.
- Krondorfer, B. (1995). *Remembrance and Reconciliation: Encounters Between Young Jews and Germans*. Yale University Press, New Haven and London.
- Muller-Hohagen, J. (1994). *Geschichte in uns.Psychogramme aus dem Alltag*. Kneselbeck Verlags KG, Munchen.
- Naor,Y. (1999) The Theater of the Holocaust. In Levine, S. & Levine, E.(eds) *Foundations of Expressive Arts Therapy*.Jessica Kingsley,London.
- Naor,Y. And Goett,H. (2011) Confronting the holocaust through psychodrama,sociodrama and ritual. In *Wiener, R. Adderley, D. & Kirk, K. (eds) Sociodrama in a Changing World*. Lulo.com.
- Rosenthal, G. (ed.) (1998). *The Holocaust in Three Generations: Families of Victims and Perpetrators of the Nazi Regime*. Cassell, London.
- Wajnryb, R. (2001). *The Silence: How Tragedy Shapes Talk*. Allen & Unwin, Crow's Nest, NSW, Australia.
- Wardi, D. (1992). *Memorial Candles: Children of the Holocaust*. Tavistock, London.
- Wiener, R. (2001). A Sociodramatist Goes To Work. In Chesner, A. & Hahn, H. (eds.) *Creative Advances in Groupwork*. Jessica Kingsley, London.

Βιογραφικά στοιχεία

Η **Hilde Goett** (Msc ψυχοθεραπείας/ψυχοδράματος) είναι ψυχοθεραπεύτρια παιδιών και εφήβων, συντονίστρια ψυχοδράματος, εκπαιδευτρια και επόπτρια ψυχοδράματος στο Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο Ψυχοδράματος, επόπτρια, τα τελευταία 30 χρόνια, σε θέματα οικογενειακής – σεξουαλικής βίας και τραύματος, ενώ, τα τελευταία 20 χρόνια, δουλεύει «Αντιμετωπίζοντας το Ολοκαύτωμα».

Μπορείτε να επικοινωνήσετε με την Hilde , στο hildegott@t-online.de

Ο **Yaacov Naor** (MA, CAGS, TEP) είναι αναγνωρισμένος θεραπευτής, εκπαιδευτής και επόπτης ψυχοδράματος, ομαδικής θεραπείας και εκφραστικής θεραπείας μέσω τέχνης. Ειδικεύεται στη διαγενεακή μετάδοση του τραύματος. Είναι ιδρυτικό μέλος και πρώτος πρόεδρος της Ισραηλινής Ψυχοδραματικής Εταιρείας. Από το 1986, συντονίζει ειδικές ομάδες ψυχοδράματος, μεταξύ δεύτερης και τρίτης γενιάς

απογόνων των επιζώντων του Ολοκαυτώματος και νέων Γερμανών, καθώς και μεταξύ Ισραηλινών και Παλαιστινίων. Είναι ιδρυτικό μέλος της FEPTO και μέλος του διοικητικού συμβουλίου της Διεθνούς Εταιρείας Ομαδικής Ψυχοθεραπείας και Ομαδικών Διεργασιών, στην έδρα του τμήματος ψυχοδράματος.

Μπορείτε να επικοινωνήσετε με τον Yaacov, στο yaacovn@gmail.com